

УДК 94:726. 597 (477. 86)

ББК 63. 3 (4 Укр)

Андрій Стасюк

СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ МОНАСТІР У ГАЛИЧІ: ВІД СВ. ПАНТЕЛЕЙМОНА ДО СВ. СТАНІСЛАВА

Наше дослідження стосується середньовічної історії храму св. Пантелеймона як єдиної збереженої сакральної пам'ятки XIII ст. у Галичі. У статті розглядаються проблеми, пов'язані з хронологією побудови храму, його церковно-канонічним статусом у структурі Галицького (православного) єпископства (з 1303 р. митрополії) і Галицького (католицького) архієпископства. Особливо проаналізовано роль Пантелеймонівського комплексу у формуванні історичної топографії середньовічного Галича й окреслено ряд гіпотез, пов'язаних з визначенням фундатора храму.

Ключові слова: Галич, храм св. Пантелеймона, костел св. Станіслава, монастир, францисканці, Роман Мстиславич, Галицьке архієпископство.

Проблематика вивчення середньовічного Галича знайшла своє відображення в найрізноманітніших галузях історичної науки. Проте однією з найцікавіших і малодосліджених видається нам тема церковного життя столиці Галицької землі. Динамічний суспільно-політичний розвиток Галича впродовж середини XII – середини XIII ст. сприяв установленню та укріпленню інститутів церковної влади в Галицькому, а пізніше й у Галицько-Волинському князівстві. Зокрема, з літописних джерел відомо, що в другій половині XII ст. у Галичі вже існувало окреме єпископство. А вже в 1165 р. на сторінках Київського літопису вперше згадується галицький єпископ Кузьма, а в 1187 р. зазначений наратив фіксує існування кафедрального собору Успіння Пресвятої Богородиці [2, стб.524, 656]. Загалом, за результатами історико-археологічних досліджень, які перманентно проводяться від другої половини XIX ст., на цей час встановлено, що протягом середини XII – початку XIV ст. у Галичі було закладено близько п'ятнадцяти християнських храмів [13, с.559–560].

У силу різних складних суспільно-політичних перипетій, що спіткали історичну долю Галича впродовж XV–XX ст., із численної кількості галицьких середньовічних церков до наших днів із значними перебудовами та реконструкціями вціліли тільки дві. Зокрема, це – храм св. Пантелеймона кінця XII – початку XIII ст. і церква Різдва Христового першої половини XIV ст. Оскільки храм св. Пантелеймона є найдавнішою збереженою сакральною спорудою середньовічного Галича, то вважаємо за доцільне більш детально зупинитися на історії виникнення та дослідження цієї унікальної пам'ятки.

Уперше науковим студіям храм піддався в другій половині XIX ст. Зокрема, у той час солідні наукові праці цій проблемі присвятили краківський мистецтвознавець В.Луцкевич, львівський церковний історик А.Петрушевич, відомий архітектор і реставратор середньовічного Львова Ю.Захарієвич [17; 28; 31]. На початку XX ст. ґрунтовну монографію з історії середньовічної архітектури Галича написав Й.Пеленський [29]. Також у своїх наукових дослідженнях середньовічній історії храму св. Пантелеймона приділили увагу Я.Пастернак, П.Раппопорт, О.Іоаннісян, Т.Рождественська, І.Могитич, М.Фіголь, Ю.Лукомський, Б.Томенчук [10; 11; 12; 15; 16; 18; 19; 23]. Таким чином, на сучасному етапі вивчення зазначеної проблеми наявна достатня база наукової літератури, присвяченої саме Пантелеймонівському сакральному комплексу. Тому спробуємо на основі існуючого історіографічного досвіду та власних спостережень проаналізувати середньовічну історію церкви св. Пантелеймона.

Серед численних літописних повідомлень, що стосуються історії Галича XII–XIII ст., не зустрічається жодної згадки про заснування чи функціонування храму,

освяченого в честь св. Пантелеймона [2, стб.461–465, 656–657, 665, 722, 726, 737–738, 758–760, 762–764, 778, 786, 830, 870]. Відсутня інформація щодо галицької церкви й у джерелах польського та угорського походження. Отже, про початкову історію цього сакрального комплексу з традиційних письмових наративів чи актів фактично нічого невідомо. Уперше про функціонування споруди подають інформацію численні графіті, збережені на її стінах.

Зокрема, найвідоміший в історичній науці напис на південній стіні, який більшість істориків і палеографів відносять до періоду князювання в Галичі Мстислава Мстиславича (галицький князь, з перервами – 1217–1228 рр.), чітко вказує сакральну назву церкви – св. Пантелеймона [16, с.56; 18, с.110; 29, с. 168]. Також, серед низки середньовічних графіті на стінах Пантелеймонівського храму існує доволі цікавий напис із цифрою “1194”, який, за оцінками Т.Рождественської, є датою завершення будівництва церкви [11, с.189]. Отже, з вищенаведених палеографічних даних можна констатувати, що храм св. Пантелеймона був закладений у кінці XII ст., а впродовж перших трьох десятиліть XIII ст. функціонував як один із церковних осередків середньовічного Галича.

Коротко розглянувши постановку питання про час заснування церкви св. Пантелеймона в Галичі, зосередимо нашу увагу на проблемі ідентифікації особи засновника цієї сакральної споруди. Перші дослідники храму – А.Петрушевич, І.Шараневич та Ю.Захарієвич у кінці XIX ст. обґрунтували гіпотезу, згідно з якою фундатором церкви був волинський і галицький князь, а з 1253 р. – перший руський король Данило Романович (1201–1264 рр.) [17, с.8; 29, с.168; 30, с.1–89]. Окремої позиції щодо історії заснування церкви дотримувався польський мистецтвознавець В.Луцкевич, вважаючи відповідний храм Успенським собором Галича, перебудованим після занепаду столиці на церкву св. Пантелеймона [28, с.11]. На основі власних ґрунтовних історико-археологічних, палеографічних та архітектурних студій, проведених у 1909–1914 рр., Й.Пеленський дійшов висновку, що храм св. Пантелеймона було зведено біля 1200 р. [29, с.193]. Оскільки з 1199 р. у Галичі володарював галицько-волинський князь Роман Мстиславич (1199–1205), то цілком імовірно, що засновником церкви був саме він. Хоча Й.Пеленський у своїй монографії чітко не вказував ім'я можливого фундатора храму, однак хронологічне датування ним сакральної будівлі дозволяє опиратися на вищенаведені припущення.

Позиція стосовно побудови храму св. Пантелеймона, за дослідженнями Й.Пеленського, була сприйнята більшістю й залишається однією з домінуючих у теперішній історичній науці. Зокрема, сучасний дослідник середньовічного Галича Б.Томенчук, використовуючи надбання своїх попередників та результати власних студій, відстоює гіпотезу, що засновником Пантелеймонівської церкви був саме князь Роман Мстиславич. Відповідну думку Б.Томенчук аргументує тим, що в 1199 р. прийшлий волинський князь у силу непростой політичної ситуації, що склалася в Галичі в кінці XII – на початку XIII ст., не став займати палацовий комплекс династії галицьких Ростиславичів (1084–1199), а вирішив, як засновник нової династичної лінії галицько-волинських князів Романовичів (1199–1340, з перервами), збудувати власний замок. Такий комплекс було зведено на рубежі XII–XIII ст. неподалік старої резиденції галицького князя Володимирка Володаревича (1141–1153) разом із родовою церквою св. Пантелеймона, котру, як припускає Б.Томенчук, князь Роман присвятив пам'яті свого діда – великого київського князя Ізяслава Мстиславича (1146–1154), хрещене ім'я якого було Пантелеймон [7, с.461; 19, с.535; 20, с.44; 21, с.7]. Думку Б.Томенчука підтримує один з останніх авторів біографії князя Романа Мстиславича О.Головко, який, зокрема, не відкидає навіть можливості поховання Романа після його трагічної смерті під Завихостом 19 червня 1205 р. саме в храмі св. Пантелеймона в Галичі [8, с.40; 9, с.47].

Проте, окрім найбільш популярної версії про заснування церкви св. Пантелеймона, яку спершу окреслив Й.Пеленський, а остаточно обґрунтував Б.Томенчук, існує ще одна гіпотеза, яку в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. висунули російські науковці Т.Рождественська й О.Іоаннісян. На основі повторних палеографічних досліджень згаданих уже графіті на південній стіні храму, дослідники дійшли висновку щодо нової змістової інтерпретації давнього напису. Нагадаємо зміст цього тексту, який з початку ХХ ст. історична традиція пов'язувала з іменем князя Мстислава Мстиславича: **“ВЪ КНЖНИЕ МЪСТИСЛАВА [А ВЪ] ДЕРЖАВУ ИГНАТЬВУ ИСКАЛИ ЛЯХА ВЪ ПЛОТЕНИЖИ И НЕ НАШЛИ ВЫКЛАДЕНО ДАИТЬ... А Тому ПОСЛИ СИ ПОПОВЕ СТТО ПАНТЕЛѢИМОНА лазоръ симеонъ...тъи СТЕФАНЪ ДИМИТРЪ БГДАНЪ а князь Данлъ....атниикомъ...ные жезлѣ случаютъ”** (виділено нами – А.С.) [16, с.56; 29, с.32].

Згідно з уточненнями петербурзьких дослідників, зміст вищенаведеного уривка відображає події 1187–1190 рр., коли після смерті галицького князя Ярослава Володимировича Осмомисла (1153–1187) тривало протистояння між законним наступником Володимиром Ярославичем (1187–1199) і позашлюбним сином Ярослава Осмомисла Олегом Ярославичем (Msczislai, ? – †1187 р.) [11, с.190]. Свою позицію Т.Рождественська й О.Іоаннісян мотивують інтерпретацією змісту заголовка графіті, де чітко вказується протиставлення двох правителів: **“В княжіння Мстислава а в державу Ігнатову”** (виділено нами – А.С.). Щодо імен синів Ярослава Осмомисла, то російські вчені, у випадку з Володимиром, опираються на сфрагістичні дослідження В.Яніна, який припускав, що хрещеним іменем самого Ярослава Осмомисла або його сина Володимира могло бути ім'я Ігнат [11, с.189]. Натомість у ситуації з бастардом Олегом Т.Рождественська й О.Іоаннісян апелюють до згадки в “Хроніці” Вінцентія Кадлубка (*Chronica Polonorum Vincentii Cracoviensis episcopi*), повторення якої зустрічаємо також у праці Яна Длугоша про незаконного галицького князя Мстислава (Msczislai) – рідного брата Володимира Галицького (*Wladimirum Halicziensem*), якого пізніше місцеві бояри отруїли [3, с.176; 6, с.408]. На основі викладу зазначеного матеріалу, російські дослідники датують храм св. Пантелеймона кінцем 80-х – початком 90-х рр. ХІІ ст., а завершення будівництва церкви пов'язують з 1194 р. [11, с.191], що, у свою чергу, хронологічно збігається з князюванням у Галичі Володимира Ярославича.

Таким чином, ураховуючи, що прямого документального свідчення про фундацію церкви св. Пантелеймона в Галичі за більш як столітню історію її дослідження не виявлено, доводиться при датуванні храму опиратися на палеографічні й археологічні дані, не відкидаючи можливості заснування Пантелеймонівської обителі як Володимиром Ярославичем, так і Романом Мстиславичем.

З'ясувавши основні хронологічні суперечності, пов'язані з датуванням і визначенням імовірного фундатора храму св. Пантелеймона, зосередимося на питанні передачі чи переходу цієї святині під юрисдикцію католицької громади Галича. Загальновідомим в історичній науці є той факт, що сучасна церква св. Пантелеймона в с. Шевченкове Галицького району Івано-Франківської області від 1596 до 1945 рр. [1, арк.16; 27, с.5; 29, с.198–200] перебувала у власності монастиря ордену Францисканців (*Ordo fratrum Minorum*) як костел св. Станіслава. Зокрема, у пожалуванні польського короля Сигізмунда III Вази (*Sigismundus Tertius*, 1587–1632) галицьким францисканцям від 5 травня 1596 р. ідеться про те, що костел св. Станіслава (*Ecclesiam Sancti Stanislai*) протягом багатьох років був занедбаною пустою (*a multis annis desertam ac derelictam*) [29, с.198]. З документа польського монарха зрозуміло, що костел св. Станіслава як структура католицької громади Галича існував уже перед 1596 р. Цю інформацію підтверджують акти Львівської архієпископської капітули (латинського обряду) від 1532 та 1552 рр., у яких не тільки згадується нерухомість святині св. Станіслава в Галичі (*fundi sancti Stanislai in Halycz*, 1532), але й розповідається про те, що зазначений храм під титулом

св. Пантелеймона давніше належав до грецького або руського обряду (*de ecclesia seu sinagoga S.Pantalimonis ritus graeci seu ruthenici reducta*, 1552) [29, с.167–168, 197].

Однак достеменно встановити, коли церкву св. Пантелеймона було переосвячено на костел св. Станіслава й за яких умов відбулася ця подія, доволі не просто. Ще в кінці XIX ст. І.Шараневич припустив, що переосвята могла бути здійснена після 8 травня 1254 р., коли в Кракові відбулася офіційна канонізація покровителя Польщі – св. Станіслава (Щепановського). Зокрема, львівський історик, відштовхуючись від того факту, що 1253 р. галицько-волинський князь Данило Романович був коронований папським легатом Опізо абатом з Месани (*Oppiso abbas de Messano*), який, до речі, і проводив вищезгадану канонізацію, в умовах церковної унії міг передати церкву св. Пантелеймона ченцям з ордену Домініканців (*Ordo fratrum Praedicatorum*). Сам І.Шараневич зазначав, що ця гіпотеза не підтверджена джерелами й базується виключно на припущеннях [29, с.169].

Більшість дослідників храму св. Пантелеймона XIX–XXI ст. схиляються до думки, що церква була передана католицькому духовенству після остаточного завоювання Галицької землі польським королем Казимиром III (*Casimirus*, 1333–1370) у 1349 р. [16, с.57; 17, с.11–18; 19, с.535; 28, с.5; 29, с.174, 194]. Безперечними аргументами на користь такого твердження є найдавніша згадка галицького костьолу св. Станіслава від 1367 р. (*Prearpositum Tituli S.Stanislai*), надрукована у “Візії галицьких парохіальних церков станом на 13 грудня 1740 р. (*Visitatio ecclesiae parochialis Haliciensis...13 Decembris 1740 expedita*)” [29, с.174] і коментар Яна Длугоша щодо утворення в 1375 р. за понтифікату Григорія XI (*Gregorius PP XI*, 1370–1378) Галицького латинського архієпископства (*Haliciensis Archiepiscopatum*), на потреби якого в Галичі було відібрано церкву грецького обряду (*et sedi sue ecclesia...Greci ritus consiganta*) [4, с.43; 5, с.335].

Таким чином, опираючись на джерела різного хронологічного та географічного походження, а також надбання історіографії в справі визначення часу переосвячення церкви св. Пантелеймона на костьол св. Станіслава, треба погодитися з уже усталеним висновком, що ця подія могла відбутися між 1349–1375 рр.

Окремої уваги серед вищезгаданих проблем, пов’язаних з історією церкви св. Пантелеймона, заслуговує питання приналежності цієї сакральної споруди до одного з монастирських комплексів середньовічного Галича. Вирішення зазначеної проблеми спробуємо аргументувати таким чином:

- переважна більшість дослідників історичної топографії середньовічного Галича відводить церкві св. Пантелеймона важливе оборонно-стратегічне значення [16, с.62; 22, с.19–28; 24, с.51; 26, с.1–23];
- згадані Я.Длугошем галицькі укріплення (*Halicziensium fortaliciis*) під час походу 1208 р. (1219 р.) Мстислава Мстиславича Удатного на Галич Й.Пеленський класифікував як оборонні споруди монастиря св. Пантелеймона [3, с.199; 29, с.169];
- дотримуючись думки, що храм св. Пантелеймона заснований як династична церква князя Романа Мстиславича, слід припустити, що вона мала монастирський характер, оскільки цей князь відомий щедрими пожертвами для монахів і монастирів (мова йде про 30 марок срібла, які Роман фундував бенедиктинському монастирю св. Петра і Павла в Ерфурті) [14, с.84–90];
- наявність поховань монахів, виявлених Б.Томенчуком на церковному цвинтарі [20, с.44–46].

Ураховуючи поширену на Русі монастирську традицію, можна сміливо припустити, що храм св. Пантелеймона в Галичі був церквою однойменного середньовічного монастиря. Монастир являв собою й один із західних форпостів оборонної системи галицької столиці. Після передачі сакрального комплексу католицькій громаді певний час при колишньому православному монастирі знаходилася галицька архієпископська латинська капітула, перенесена до Львова в 1412 р. [25, с.306]. Достеменно не відомо,

який церковно-правовий статус мала святиня до 1596 р., але саме в кінці XVI ст. зусиллями монахів ордену Францисканців тут знову було відновлено монастир, що проіснував до кінця Другої світової війни.

Загалом історія середньовічного Пантелеймонівського монастиря є досить цікавою, але водночас маловивченою. Адже попри наявність великої кількості наукових публікацій із зазначеної теми більшість з них присвячена тільки церкві св. Пантелеймона. Натомість актуальною залишається проблема функціонування самого монастиря в XIII ст. Зокрема, абсолютно не вивченими є питання, пов'язані з установами монастирських володінь, кількістю послушників та монахів і, звичайно, церковно-правовим та канонічним статусом. Тому дослідження у вищевказаному руслі є потрібними з точки зору розвитку української медієвістики й поглибленого вивчення ролі середньовічних монастирів у формуванні християнської і національно-культурної спадщини українського народу.

1. Державний архів Івано-Франківської області, ф-388, оп. 2, спр. 31, арк. 16.
2. Полное собрание русских летописей. – Т. 2 : Ипатьевская летопись / Фототип. изд. 1908 г. – М., 1962. – 638 с.
3. Щавелева Н. Древняя Русь в “Польской истории” Яна Длугоша. Кн. I–IV : текст, пер., комментарии / Н. Щавелева ; [под ред. А. Назаренко]. – М. : Памятки исторической мысли, 2004. – 495 с.
4. Długossii Joannes. Annales seu Cronicae ingliti regni Poloniae / Lib. X. – Warsaviae : Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1985. – Т. 6. – 443 s.
5. Jana Długosza Kanonika Krakowskiego Dziejów Polskich. Książ dwanaście / przekład K. Mecherzyńskiego. – Т. 3. Ks. 9, 10. – Kraków, 1868. – 558 s.
6. Monumenta Poloniae Historica. Pomniki dziejowe polski / A. Bielowski. – Lwów, 1872. – Т. 2. – 998 s.
7. Войтович Л. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л. В. Войтович. – Біла Церква : Вид. О. Пшонківський, 2006. – 782 с.
8. Головка О. Останній похід князя Романа Мстиславича у джерелах та історичній думці / О. Б. Головка // Український історичний журнал. – 2009. – № 3. – С. 28–47.
9. Головка О. Про місце поховання галицько-волинського князя Романа Мстиславича / О. Б. Головка // Галицька митрополія в історії європейського християнства : матеріали міжнар. наук. конф. – Галич : Нац. заповідник “Давній Галич”, 2009. – С. 43–51.
10. Иоаннисян О. Польско-русская и венгерско-русская границы в XI–XIII веках и их отображение в развитии средневековой архитектуры / О. М. Иоаннисян // Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu : materiały z konferencji, 9–11.V.1995, Rzeszów / red. nauk. M. Parczewski. – Rzeszów : Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Instytut archeologii uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, 1996. – С. 157–178.
11. Иоаннисян О. Багаторяден графіті на південному фасаді церкви Св. Пантелеймона в Галичі / О. М. Иоаннісян, Т. В. Рождественська // “Слово о полку Ігоревім” та його доба : матеріали міжнар. наук.-теор. конф. – Галич : Нац. заповідник “Давній Галич”, 2007. – С. 188–191.
12. Лукомський Ю. Галицькі білокам'яні хрестобані церкви від князя Володаря до короля Данила / Ю. В. Лукомський // Княжа доба: історія і культура. – 2007. – Вип. 1. – С. 271–304.
13. Лукомський Ю. Невідомі церкви на подолі Княжого Галича / Ю. В. Лукомський // Записки НТШ. – Т. ССXXXV : Праці археологічної комісії. – Львів, 1998. – С. 559–593.
14. Майоров О. Ерфуртський епізод зовнішньої політики Романа Мстиславича / О. В. Майоров // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України : матеріали міжнар. наук. конф. – Галич : Нац. заповідник “Давній Галич”, 2008. – С. 84–90.
15. Могитич І. Церква святого Пантелеймона в Галичі / І. Р. Могитич // Пам'ятки України. – 2001. – № 4. – С. 24–29.
16. Пастернак Я. Старий Галич – археологічно-історичні досліді у 1850–1943 рр. / Я. І. Пастернак. – Вид. 2-ге. – Івано-Франківськ : Плай, 1998. – 346 с.
17. Петрушевич А. Исторические известия о церкви св. Пантелеймона близ города Галича теперь костел св. Станислава оо. Францисканов, яко древнейшем памятнике романского зодчества на Галицкой Руси с первой половины XIII столетия. / А. С. Петрушевич. – Львов : Иждивение и собственность Ставропигийскаго Института, 1881. – 118 с.
18. Раппопорт П. Русская архитектура X–XIII вв. : каталог памятников / П. А. Раппопорт // Археология СССР. Свод археологических источников ; под общ. ред. Б. А. Рыбакова. – Л. : Наука, 1982. – 136 с.
19. Томенчук Б. Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття : матеріали досліджень. 1976–2006 рр. / Б. П. Томенчук. – Івано-Франківськ : Третяк І. Я., 2008. – 696 с.

20. Томенчук Б. Археологія некрополів Галича і Галицької землі. Одержавлення. Християнізація / Б. П. Томенчук. – Івано-Франківськ : Гостинець, 2006. – 327 с.
21. Томенчук Б. Давній Галич в історії церкви (XII – поч. XVII ст.) / Б. П. Томенчук // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2000. – Вип. 3. – С. 3–12.
22. Томенчук Б. Три періоди розвитку історичної топографії Давнього Галича / Б. П. Томенчук // Галичина. – 1997. – № 1. – С. 19–28.
23. Фіголь М. Мистецтво Стародавнього Галича / М. П. Фіголь. – К. : Мистецтво, 1997. – 224 с.
24. Чачковський Л. Княжий Галич / Л. Чачковський, Я. Хмільевський. – Станіславів : “Союзна друкарня” Станіславів, 1938. – 79 с.
25. Abraham W. Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi / W. Abraham. – Lwów, 1904. – Т. 1. – 418 s.
26. Czołowski A. O położeniu Starego Halicza / A. Czołowski // Pamiętnik drugiego zjazdu historyków polskich we Lwowie. – Lwów, 1890. – S. 1–23.
27. Karczewski D. Klasztor Franciszkanów w Haliczu do początku XVII wieku / D. Karczewski. – Rękopis. – 6 s.
28. Luszczkiewicz W. Kościół we sw. Stanisławie pod Haliczem z resztami romanskiej cerkwi Pantalemona / W. Luszczkiewicz. – Kraków, 1880. – 20 s.
29. Pełenski J. Halicz w dziejach sztuki średniowiecznej na podstawie badań archeologicznych i źródeł archiwalnych / J. Pełenski. – Kraków, 1914. – 207 s.
30. Szaraniewicz I. O rezultatach poszukiwań archeologicznych w okolicy Halicza w r. 1884 i 1885 / I. Szaraniewicz // Przegląd Archeologiczny. – Lwów, 1890. – 89 s.
31. Zachariewicz J. Wycieczka do Zalukwi, Halicza i na Krylos / J. Zachariewicz // Dzwignia. – Lwów, 1882. – 12. – S. 175–195.

Данное исследование касается средневековой истории храма св. Пантелеймона как единственной сохранившейся сакральной памяти XIII в. в Галиче. В статье рассматриваются проблемы, связанные с хронологией построения храма, его церковно-каноническим статусом в структуре Галицкого (православного) епископства (с 1303 г. митрополии) и Галицкого (католического) архиепископства. Отдельно проанализирована роль Пантелеймоновского комплекса в формировании исторической топографии средневекового Галича и намечены ряд гипотез, связанных с определением основателя храма.

Ключевые слова: Галич, храм св. Пантелеймона, костел св. Станислава, монастирь, францисканцы, Роман Мстиславич, Галицкое архиепископство.

This research concerns the history of medieval Panteleimon's Church, as the only remaining sacred monuments of the XIII century in Galich. The article deals with the problems of the chronology of the building a temple, its church-canonical status in the structure of Galician (Orthodox) bishop (of the metropolis in 1303) and Galician (Catholic) Archdiocese. Separately analyzed the role of Panteleimon's complex in the formation of the historical topography of medieval Galich and outlined a number of hypotheses related to the definition of the founder of the temple.

Key words: Galich, Temple of St. Panteleimon, Church of St. Stanislaw, monastery, Franciscans, Roman Mstyslavich, Galician's Archdiocese.

УДК 94 (477)

ББК 63.3 (4 УКР) 46

Мар'яна Засипко

УКРАЇНСЬКА КОЗАЦЬКА ЕЛІТА ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНУВАННЯ Д. АПОСТОЛА

У статті подається характеристика становлення і розвитку української козацької верхівки. Процес формування еліти розпочався після завершення Національно-визвольної війни під проводом Б.Хмельницького, однак у період гетьманування Д.Апостола козацька старшина почала поступово перетворюватися в російське дворянство. Гетьман Д.Апостол зумів на деякий час призупинити цей процес.

Ключові слова: Гетьманщина, еліта, козаки, привілеї, побут, соціальна диференціація.